

Andrzej F. Dziuba

"Dzieła zebrane", Stefan Wyszyński, Warszawa 2007 : [recenzja]

Studia Prymasowskie 2, 370-373

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

czącego Konferencji Episkopatu” (s. 9). Dlaczego w indeksie przy Piusie XII, podobnie jak przy innych papieżach, nie podano jego imienia i nazwiska przed wyborem (s. 149).

Zaprezentowany zbiór jest cennym pochyleniem się nad ważnym etapem eklezjalnej posługi kard. Wyszyńskiego, Prymasa Polski. Jak wskazuje na to książka był on osobą wyjątkowo znaczącą, nie tylko w tym konkretnym momencie dziejów Kościoła i Polski, ale miał w sobie liczne elementy szczególnie istotne dla przyszłości. „Tytuł «Prymasa Tysiąclecia», jakim został obdarzony w chwili śmierci, stanowił potwierdzenie pokoleniowego przywództwa religijnego i politycznego Prymasa sprawującego w narodzie urząd *interrex*” (s. 5).

Prezentowane dzieło jest zatem także kolejnym dowodem ewangelicznego geniuszu Prymasa Polski. W tak wyjątkowych okolicznościach oraz wielorakich uwarunkowaniach zachował on niezwykle realizm życia i posługi Kościoła *hic et nunc*, który okazał się wyborem opatrnościowym. Jednak w to wszystko trzeba wpisać prawdę, że przede wszystkim był on czułym narzędziem łaski Bożej. To jest podstawowy fundament owocności jego posługi kościelnej i narodowej.

bp Andrzej F. Dziuba

Stefan Kardynał Wyszyński, Prymas Polski. *Dzieła zebrane*, Tom VI, 1960. Instytut Papieża Jana Pawła II w Warszawie. Wydawnictwo im. Stefana Kardynała Wyszyńskiego „Soli Deo”, Warszawa 2007, ss. 607.

Dzieje powojenne Kościoła katolickiego w Polsce znaczone są wieloma dramatycznymi wydarzeniami, które pozostawiły nieliczne ślady w postaci zachowanych źródeł materialnych. Były to po prostu wydarzenia, które nie miały trwałych dokumentów, często realizowane na polecenie telefoniczne. Miały jednak swoich autorów, wykonawców oraz osoby, których dotyczyły. Trudno tutaj nie wskazać na kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Polski. On tkwił w centrum ówczesnych dziejów Kościoła, również w jego spotkaniu z rzeczywistością ziemską, w tym społeczną, ekonomiczną, kulturalną i polityczną. Dlatego bezcenną wartość ma wszystko to, co zachowało się jako jego autorstwa, nawet jeśli ranga tych źródeł jest bardzo różnorodna.

Odpowiedzialne badanie i poznawanie dziejów Polski, a w nich dziejów chrześcijaństwa jest procesem bardzo szerokim, wielokierunkowym i wielopłaszczyznowym. To podstawowe pytanie o źródła, a zwłaszcza o szeroką możliwość analizy tej bazy źródłowej, która niestety nie zawsze jest zadowalająca.

Niekiedy wynika to także z dostępności do źródeł, a nawet swoistej łatwości korzystania z nich.

Dlatego z dużym uznaniem należy przyjąć zapoczątkowane w 1991 roku publikowanie przez Wydawnictwo im. Stefana kardynała Wyszyńskiego „Soli Deo” w Warszawie *Dzieł zebranych* kardynała Stefana Wyszyńskiego. Obecnie we współpracy z Instytutem Papieża Jana Pawła II w Warszawie ukazał się już szósty tom tego zbioru, obejmujący rok 1960. Całość prac edytorskich koordynuje Komitet redakcyjny, na czele którego od pewnego czasu stoi ks. dr hab. Waldemar Chrostowski, prof. UKSW. Ważną rolę odgrywają także konsultanci.

Zasadniczą część prezentowanego zbioru tworzą autoryzowane teksty kardynała Wyszyńskiego od 1 stycznia do końca grudnia 1960 roku, w liczbie 117 (s. 5-528). Zbiór zawiera również trzy aneksy (s. 529-540) oraz posłowie Anny Rastawickiej (s. 541-542).

Od strony formalnej zamieszczono jeszcze dość obszerne wykazy i noty (s. 543-570), na które składają się: 1. Wykaz skrótów (s. 545-547); 2. Noty biograficzne (s. 548-567); 3. Charakterystyczne słowa, zwroty oraz cytaty biblijne w tekstach autora (s. 568-570). Drugi kompleks uzupełniający nosi tytuł: Indeksy (s. 570-600) i obejmuje: 1. Indeks osób (s. 573-579); 2. Indeks nazw geograficznych i topograficznych (s. 580-585); 3. Indeks rzeczowy (s. 586-600); 4. Spis rzeczy (s. 601-607).

W pełnym opisie większość tekstów zawiera najpierw następujące dane: tytuł, okoliczności, miejsce i datę wygłoszenia lub napisania. Natomiast na końcu podano: źródło tekstu oraz przypisy. Są to ważne elementy informacyjne, które w znacznym stopniu ułatwiają lekturę zbioru oraz pomagają w pełniejszym zrozumieniu podejmowanych treści, oraz przywoływanych postaci i wydarzeń kościelnych czy świeckich. Publikowane teksty zostały napisane lub wygłoszone w wielu miejscach, ale najwięcej jest tych z Warszawy, Gniezna oraz Jasnej Góry.

Dodany aneks jest ważnym uzupełnieniem bogactwa tekstów Prymasa Tysiąclecia. Ich wspólne autorstwo jako Episkopatu Polski nadaje im jeszcze większy ciężar gatunkowy jako przepowiadaniu pasterskiemu.

Wydawcy zaznaczają, że „podstawę źródłową tomu VI stanowią, podobnie jak w tomach poprzednich, maszynopisy autoryzowane, rękopisy, druki ulotne oraz przedruki z książek i czasopism” (s. 542). Większość tekstów pochodzi z kompletu *Zbiór kazań Prymasa Tysiąclecia* znajdującego się w Instytucie Prymasowskim Stefana Kardynała Wyszyńskiego – do 1993 Instytucie Prymasowskim Ślubów Narodu przy ul. Dziekania 1 w Warszawie. Warto jeszcze dodać uwagę od strony edytorskiej: „Zgodnie z zasadami przyjętymi w poprzednich tomach ujednotomiono pisownię nazwisk, unowocześniono fleksję, ortografię i interpunkcję, rozszerzono skróty. Zachowano jednak oryginalność języka, nie zmieniając wyrazów (...)

i zwrotów dawnych i rzadziej używanych (...). Pozostawiono też zwroty charakterystyczne dla słowa mówionego, nawet jeśli nie są zgodne z zasadami współczesnej stylistyki” (s. 542). To ważna informacja, która pozwala poprawnie przyjąć napotymane zasady edycji, które mogą budzić wątpliwości czy pytania.

Ważnym narzędziem w lekturze oraz korzystaniu ze zbioru źródeł nauczania pasterskiego Prymasa Polski są wykazy, noty oraz indeksy. Są to bezcenne zestawienia, które pozwalają na twórcze rozeznanie licznych szczegółowych elementów szeroko rozumianych kontekstów: personalnego i innych. Wydaje się bowiem, że odpowiednia wiedza w tym zakresie – zgromadzona w zamieszczonych zestawieniach – jest dobrym wprowadzeniem, a współczesny odbiorca przepowiadania Prymasa Tysiąclecia nie zawsze ma ją w stopniu wystarczającym. Trzeba bowiem mieć świadomość, że upływający czas pomniejsza rzeszę ludzi żyjących w czasach Kardynała, a systematycznie powiększa grupę tych, dla których wszystko to już jest historią, czasem dość odległą, nie tylko w sensie czasowym.

Noty biograficzne to ważne i cenne zestawienie, które zawiera krótkie dane o wiodących postaciach występujących w zbiorze. Są one sporządzone wyjątkowo starannie, choć zabrakło konsekwentnego klucza podawanych informacji, np. dr. Niestety zdarzają się także niekonsekwencje, braki i błędy. Nie spotyka się określenia św. Bazylego jako arcybiskupa, choć był metropolitą Kapadocji i egzarchą Pontu. Faktyczny ten tytuł pojawił się w Kościele wschodnim od IV wieku. Lepiej Hansa Franka określać jako gubernatora Generalnej Guberni niż Generalnego Gubernatorstwa, choć takie określenie także występuje (Generalgouvernement). Określenie Generalne Gubernatorstwo należy raczej odnosić do jednostki administracyjno-politycznej z lat 1915-1918, utworzonej w czasie I wojny światowej z części ziem polskich byłego zaboru rosyjskiego przez okupacyjne władze niemieckie ze stolicą w Warszawie, i austro-węgierskiego ze stolicą w Lublinie. Przy bp. Franciszku Korszyńskim występuje dziwne określenie: „wikariusz generalny kapitulny”.

Indeks osobowy jest kompleksowym zestawieniem wszystkich postaci, tak imiennie jak i w podstawowej spełnianej funkcji występujących w prezentowanym zbiorze. Błędem jest określenie „arcybiskup chełmiński” czy „arcybiskup wrocławski”. Wynika to zapewne z błędnego zrozumienia terminu arcybiskup. W czasach kard. Wyszyńskiego nie było osoby, która nosiłaby tytuł „biskup z Bydgoszczy”. Przy kard. Józefie Glempie oraz abp. Ignacym Krasickim należy dodać Prymasa Polski. Dziwne jest określenie „Milik kard.”, co zapewne wynika z błędnego zapisania skrótu ks. oraz imienia. Zakradł się także błąd do pisowni nazwy bulli papieża Jana Pawła II reorganizującej struktury Kościoła w Polsce 25 marca 1992 roku. Pominięto niektóre postacie, a przy wielu nie podano wszystkich lub podano błędnie strony, na których występują odniesienia.

Indeks rzeczowy zawiera także nieścisłości. We wskazywanych wystąpieniach nie zawsze poprawne jest określenie „diecezja warszawska”. Organem urzędowym wydawanym w Gnieźnie są „Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej”. Warto jeszcze dodać, że jest błędna opinia, że dopiero od 25 marca 1992 roku archidiecezja gnieźnieńska i warszawska „mają odąd odrębną administrację kościelną” (s. 385). Do tej daty była tylko unia personalna w osobie jednego ordynariusza i to *pro hac vice*, a wszystkie struktury administracyjne oddzielne (np. biskupi pomocniczy, kuria, sąd, seminarium, Caritas). Występująca nazwa „Pałac Prymasowski” zapewne jest błędna, gdyż chodzi o rezydencję Prymasa Polski – Dom Arcybiskupów Warszawskich przy ul. Miodowej w Warszawie, a nie o faktyczny Pałac Prymasowski znajdujący się przy ul. Senatorskiej także w Warszawie.

Te wskazane przykładowo nieścisłości, błędy czy braki nie pomniejszają wagi krytycznej edycji kolejnego tomu nauczania kard. Wyszyńskiego. Pewne określenia odpowiadają epoce, a z czasem uległy pewnej ewolucji i patrzy się na nie już z perspektywy współczesności. Edycja ta stanowi przejaw swoistej determinacji w sukcesywnym publikowaniu cennego zbioru tekstów źródłowych do najnowszych dziejów Kościoła katolickiego w Polsce.

Oto bardziej dostępny, niż ten zawarty w bezcennym *Zbiorze kazań Prymasa Tysiąclecia*, staje się kolejny rok nauczania pasterskiego kard. Wyszyńskiego. Będzie on już odąd funkcjonował w badaniach historycznych jako źródło przybliżające przemówienia oraz słowo pisane Prymasa Tysiąclecia, które poruszało wiele ważnych dla życia Kościoła w Polsce spraw. Pośrednio będzie to także specyficzny materiał źródłowy i dla dziejów Polski i Polaków, także poza granicami. Z troską Prymasa Polski o sprawy społeczne, kulturowe czy ekonomiczne zawsze ma swe odniesienie do sfery religijnej i etyczno-moralnej, nacechowane jest głębokim umiłowaniem Ojczyzny i służby dla niej.

bp Andrzej F. Dziuba

Ks. Jerzy Swędrowski, *Główne wątki teologiczne w kaznodziejstwie Prymasa Stanisława Karnkowskiego oraz ich implikacje pastoralne*, Warszawa 2005, ss. 171.

Wśród szeroko rozumianej posługi ewangelizacyjnej Kościoła stają trzy wielkie podstawowe zadania: głoszenie słowa, sprawowanie kultu i czynienie dzieł *caritas*. W nich, wzajemnie powiązanych ze sobą, cały lud Boży Nowego Testamentu, pielgrzymując na ziemi, oddaje chwałę Bogu i czyni dzieła zbawie-